

KÖZLEMÉNYEK

BAGI ZOLTÁN PÉTER

ÚJABB ADATOK PETER ERNST II. VON MANSFELD MAGYARORSZÁGI SZEREPVÁLLALÁSÁHOZ A TIZENÖT ÉVES HÁBORÚ IDEJÉN

Győr 1594. szeptember 29-i elvesztése után a prágai udvar számára sürgetővé vált egy hadakozásban jártas személy felfogadása, aki Mátyás főherceg helyetteseként irányíthatja a hadjáratot.¹ Az alkalmas személyt, illetve a főhadparancsnok-helyettesi tisztséget betölteni képes tudós, tapasztalt és rátermett katonát Karl von Mansfeld grófban találták meg, akit Istvánffy a következő módon jellemzett: „igen serény, s ifjúságától fogvást hadban sokat forgott vitéz ember, az belgiomi hadban az spanyol király vízierejének főtisztviselője, és sok nagy jeles dolgokat mind földön, tengeren viselt vala.”² A német nemzet szeretetével még véletlenül sem vádolható Illésházy István azt is feljegyezte róla, hogy „ez igen tudós és bölcs, s fő hadakozó ember vala, Olasz-, Német-, Flandria országokban szerencsésen sokat hadakozott vala.”³

Mansfeld 1595. március 17-én érkezett Prágába, ahol az uralkodó három nappal később audiencián fogadta, majd április 27-én vagy 28-án birodalmi hercegi rangra emelte.⁴ Bécs érintésével május közepén érkezett először Bruck an der Leithába, majd onnan Magyaróváron át Mosonba. Onnan addig összegyűlt csapataival Komáromhoz vonult, és 1595. július 1-jén Esztergomot vette ostrom alá. Mansfeld itt bizonyította a kor ostromtechnikájában való jártasságát. Egyrészt Párkány és a Szenttamás-hegy megszállásával teljesen körülzártta az erősséget, megakadályozva, hogy Budáról erősítést kapjon az őrség, augusztus 4-én pedig az Esztergomba segítséget bejuttatni akaró magyarországi szerdár, Szinánpasazade Mehmed támadását is visszaverte, s az oszmán csapatoknak súlyos veszteségeket okozott. Másrészt a Vízivárossal és a várral szemben telepített tüzérség és a futóárok-rendszer is meghozta a várt eredményt: az őrség 1595. szeptember 2-án kapitulálni kényszerült. A főhadparancsnok-helyettes azonban már nem érthette meg a sikert, mivel augusztus közepén meghalt.⁵

¹ Győr elvesztését követően az uralkodó birodalmi, hadi- és titkos tanácsosokból álló bizottságot hívott életre, melynek fő feladatául szabtta, hogy megállapítsa a kudarcok okait. Az 1594. november 12-én átadott jelentésükből kiderül, hogy egyebek mellett Mátyás főherceg számára nem állt rendelkezésre egy hadakozásban jártas helyettes, aki megfelelően segíthette volna munkáját, az ostrom és a csapatok irányítását. Egyedül csak az Udvari Haditanács elnöke, David Ungnad von Weißenwolf segítette őt Esztergom ostromában és Győr alatt. *Friedrich Hausmann*: Ferdinand Graf zu Hardegg und der Verlust der Festung Raab. In: *Domus Austriae. Eine Festgabe Hermann Wiesflecker zum 70. Geburtstag*. Hrsg. *Walter Höflechner – Helmut J. Mezler-Andelberg – Othmar Pickl*. Graz, 1983. 184–209. o., itt: 196. o.

² *Istvánffy Miklós*: Magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. (Reprint.) Budapest, 2009. (A továbbiakban: *Istvánffy.*) 195. o.

³ Illésházy István nádor följegyzései 1592–1603. Közli *Kazinczy Gábor*. Pest, 1863. (A továbbiakban: *Illésházy*) 21. o.

⁴ *Mansfeldische Histori, Schlacht vnd herzliche Victoria in Ungern...* H. n., 1595. (A továbbiakban: *Mansfeldische Histori*.) 2r.; *Manßfeldische Historia, oder Particular Erzehlung alles was Fürst Carol vom Manßfeldt in Ungern außgericht...* Nürnberg, 1595. (A továbbiakban: *Manßfeldische Historia*.) 3. o.

⁵ *Mansfeldische Histori*, 2r–40v.; *Manßfeldische Historia*, 3–16. o.; *Illésházy*, 20–23. o.; *Gömöry Gusztáv*: Esztergom vár bevételé 1595-ben. *Haditörténelmi Közlemények*, 4. (1891) 462–481., 648–677., 464–465. o.; *Csorba Csaba*: Esztergom hadi krónikája. Budapest, 1978. 143–156. o.; *Renate Seidel*: Die Grafen von Mansfeld. Geschichte und Geschichten eines deutschen Adelsgeschlechts. Egelsbach–Frankfurt am Main–München–Bremen–New York, 1998. (A továbbiakban: *Seidel* 1998.) 326–348. o.; *Tóth Sándor László*: A mezőkeresztesi

A Mansfeld családból nem Karl volt az egyetlen, aki részt vett a tizenöt éves háborúban, három további családtag, Peter Ernst II., Wolfgang (Wolf) és Bruno⁶ is feltűnt a magyarországi hadszíntéren. A harmincéves háborúban pedig mindhárman jelentős szerepet játszottak. A továbbiakban azt mutatom be, milyen karriert futott be a Protestáns Liga későbbi tábornoka a XVI. század végén és a XVII. század elején a Habsburg Monarchia és az Oszmán Birodalom nagy összecsapásában.

A három Mansfeld közül a magyar olvasó számára a legismertebbnek a család friederburgi vagy németalföldi ágából származó Peter Ernst II. számít. Személyében a Protestáns Unió seregeinek egyik híres, de leginkább hírhedt tábornokát tisztelhetjük, akire az utókor a skrupulusok nélküli hadivállalkozó tipikus példajaként tekint vissza. Kemény János önéletírásában a következőképpen írta le személyét: „egy közönséges muskétáságot sem érdemlett volna; igen kicsiny, fonnyadt, nyúlábrázatu vén emberke... nőtlen, de néhány szép frauzimeri valának, egyébiránt híres practicus hadviselő ember.”⁷ Míután frissen toborzott serege április 25-én vereséget szenvedett a desszauhi hídnál Albrecht Wenzel Eusebius Wallenstein (Valdštejn) hadától, megmaradt csapataival Bethlen Gábor erőivel kívánt egyesülni a Magyar Királyság területén. Erre 1626. október 9-én került sor, ám a fejedelem meglátva Mansfeld elcsigázott, kiéhezett és demoralizált katonáit, nem vállalkozott arra, hogy a jobban felszerelt és harcedzett császári-királyi sereg ellen vonuljon. Bethlen december 20-án Pozsonyban békét kötött a Habsburg udvarral. Ezt azonban Mansfeld már nem érthette meg. Megmaradt katonái felett a parancsnokságot átadta a I. Johann Ernst szász-weimari hercegnek,⁸ majd azt tervezte, hogy Velencén keresztül Angliába utazik. Mielőtt azonban a Szent Márk köztársaság területére ért volna, a boszniai Rakovica környékén 1626. november 29-én betegségben meghalt.⁹

Mansfeld tehát nagy karriert a Protestáns Unió katonájaként futott be, holott a katolikus felekezetenél maradt friederburgi vagy németalföldi ág felemelkedését következetes Habsburg-hűségének köszönhetette. Atyja, Peter Ernst I., a familia ezen ágának megalapítója 18 évesen (1535-ben) állt V. Károly szolgálatába, és részt vett Tunisz ostromában. Egy rövid kitérőtől eltekintve, amikor IX. Károly francia király oldalán harcolt, élete végéig, 1604-ig a Habsburg-család szolgálatában maradt. A kiváló katona számára a kormányzati munka sem volt ismeretlen, V. Károly a Luxemburgi Hercegség kormányzójává tette 1545-ben. Egy rövid ideig, 1592 és 1594 között pedig a Németalföldi tartományok

csata és a tizenöt éves háború. Szeged, 2000. 170–176. o.; *Hieronimus Augustinus*: Chronologia oder Historische Beschreibung aller Kriegsempörungen und Belagerungen in Ungarn auch in Siebenburgen von 1395. Nürnberg, 1602. (Reprint: Győr, 2002.) 75r–91r.; *Tóth Sándor László*: Az esztergomi csata 1595-ben. In: A Komárom-Esztergom Megyei Levéltár Évkönyve 19. Szerk. *Csombor Erzsébet – L. Balogh Béni*. Esztergom, 2010. 21–42. o.; *Istvánffy*, 195–207. o.

⁶ Wolfgang és Bruno von Mansfeld a család bornstedti ágából származtak, jelentős karriert futottak be a Habsburg udvarban. Életpályájukra röviden lásd: *Ludwig Ferdinand Niemann*: Geschichte der Grafen von Mansfeld. Aschersleben, 1834. (A továbbiakban: *Niemann* 1934.) 186–230. o.; *Allgemeine Deutsche Biographie*. Auf Veranlassung Seiner Majestät des Königs von Bayern. Hrsg. durch die Historische Commission bei der Königl. Akademie der Wissenschaften. Leipzig, 1875–1912. (A továbbiakban: ADB) Bd. 20. 221–222. o.; *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. *Történelmi Szemle*, 39. (1997) 2. sz. 257–288. o., itt: 277. o.; *Seidel* 1998. 433–435., 438–441. o.

⁷ *Kemény János* önéletírása és válogatott levelei. Budapest, 1959. 127. o.; *Nagy László*: Bethlen Gábor a független Magyarorszáért. Budapest, 1969. (A továbbiakban: *Nagy* 1969.) 427. o.

⁸ ADB Bd. 14. 352–360. o.

⁹ *Acta Mansfeldica*. Ernster Mansfelders Leben und RitterThaten. H. n., 1624. (A továbbiakban: *Acta Mansfeldica*.); *Niemann* 1834. 244–247., 251. o.; ADB Bd. 20. 222–233. o.; *Wittman Tibor*: Bethlen Gábor. Budapest, 1952. 106–125. o.; *Nagy* 1969. 383–427. o.; *Seidel* 1998. 352–414. o.; *Walter Krüssmann*: Ernst von Mansfeld (1580–1626). Grafensohn, Söldnerführer, Kriegsunternehmer gegen Habsburg im Dreißigjährigen Krieg. Berlin, 2010. (A továbbiakban: *Krüssmann* 2010.)

ideiglenes vezetésével bízta meg. Szolgálati elismeréseként az Aranygyapjas rend lovagjává ütötték 1545-ben, és 1594-ben II. Rudolf birodalmi hercegi rangra emelte.¹⁰

Peter Ernst II. von Mansfeld édesanyjáról kevesebb ismerettel rendelkezünk. Anna Bentzerattal az akkor 62 éves luxemburgi kormányzó feltételezések szerint 1579-ben lépett frigyre. A hölgy valószínűleg Luxemburg városában élt; nem tudjuk biztosan, hogy a kismemesség vagy a polgárság soraiból származott-e. Három gyermekük született, akik közül valószínűleg az első volt a 1580-ban világra jött ifjabbik Peter Ernst.¹¹

Az ifjú 1595-ben, alig tizenöt évesen került a magyar hadszínterre. Mielőtt ugyanis mostohabátyja Prágába utazott volna, Brüsszeltől Luxemburgba ment, hogy búcsút vegyen apjától. Peter Ernst I. ekkor bízta meg, hogy a gyermeket vezesse be a hadakozás és a hadivállalkozás tudományába, ezzel megalapozandó a későbbi egzisztenciáját.¹² Karl von Mansfeld azonban – mint már említettem – néhány hónappal később, augusztus közepén meghalt. A fiú mégsem nem maradt támasz nélkül a Magyar Királyságban. Mansfeld bizonyos mértékig családi vállalkozásnak tekintette a hadjáratban való részvételt. Egyrészt Polyxena nevű húgának Palamedis Herr von Châломntól/Chalognytól született fia, Karl részére kijárta, hogy az alsó-magyarországi császári-királyi sereg kvártélymesterévé nevezzék ki.¹³ A tisztségbe az Udvari Haditanács közvetlenül a hadjárat előtt, 1595. június 25-én iktatta be.¹⁴ Az 1595. augusztus 4-i ütközet után pedig a főhadparancsnok-helyettes őt küldte el Mátyás főherceghez, beszámolni a győzelemről.¹⁵ Ő azonban a hadjárat végzetével elhagyta a Magyar Királyságot.

Az ifjú rokon, Karl Chalogny mellett még nagyobb segítséget jelentettek/jelentettek azok a tisztek, akik a Karl von Mansfeld által kívánt vallon lovasság és gyalogság felfogadásával érkeztek a magyarországi hadszínterre, és az uralkodó szolgálatában is maradtak.¹⁶ Róluk írta Istvánffy, hogy „ebben a magyarországi hadban az kereszténységnek s az császárnak jeles vitézül szolgálának”.¹⁷ Később pedig még a Peter Ernst II. ellen íródott *Acta Mansfeldica* névtelen szerzője is említés tett arról, hogy ezek a személyek hathatósan részt vettek az ifjú további magyarországi sorsának alakulásában.¹⁸

¹⁰ ADB Bd. 20. 235–238. o.; *Christian Gottfried Hofmann*: Die Ehre Des Fürst- und Gräflichen Hauses von Mansfeld... Leipzig, 1718.; *Niemann* 1834.; *Joseph Massarette*: Der Luxemburger Gouverneur Graf und Fürst Peter Ernst von Mansfeld (1517–1604). Ein Beitrag zur luxemburgisch-belgischen Geschichte im 16. Jahrhundert. Belfort, Luxemburg, 1925.; *Seidel* 1998. 250–326. o.; *Krüßmann* 2010. 27–30. o.

¹¹ *Krüßmann* 2010. 30–31. o. *Niemann* leírja, hogy egyes híresztelések szerint Peter Ernst (II.) édesanyja egy cigány táncosnő volt, aki az Ivroy mellett állomásozó spanyol katonák táborában varázslatos táncával valósággal megbabonázta a 62 éves kormányzót, majd pedig apródruhában öltöztetve kísérte el a hadjáratba. *Niemann* 1834. 187. o.

¹² *Niemann* 1834. 188–189. o.; *Krüßmann* 2010. 39. Karl von Mansfeldnek a hadivállalkozás pénzügyi részében való jártasságáról tanúskodnak azok az iratok, amelyekben saját és az általa felfogadandó vallon katonaság zsoldjáról alkudozik. Lásd: Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Wien (a továbbiakban: ÖStA KA) Alte Feldakten (a továbbiakban: AFA) 1595/4/3.

¹³ A kvártélymester feladatáról lásd: *Bagi Zoltán Péter*: A császári-királyi mezei hadsereg a tizenöt éves háborúban. Hadszervezet, érdekérvényesítés, reformkísérletek. Budapest, 2011. (A továbbiakban: *Bagi* 2011.) 70–71. o.

¹⁴ ÖStA KA Hofkriegsrat (a továbbiakban: HKR) Protokolle (a továbbiakban: Pr.) Registratur (a továbbiakban: Reg.) Bd. 195. Fol. 190v. №. 199.; Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien (a továbbiakban: HHStA) Hungarica (A továbbiakban: H.) Allgemeine Akten (a továbbiakban: AA) Fasc. 128. Fol. 317v.

¹⁵ *Gömöröy Gusztáv* 5. jegyzetben hivatkozott munkája, 657. o.; *Hyeronimus Augustinus Ortelius*: Chronologia oder Historische Beschreibung aller Kriegsempörungen und Belagerungen in Ungarn auch in Siebenbürgen von 1395. Nürnberg, 1602. (Reprint: Győr, 2002.) 88r.

¹⁶ ÖStA KA AFA 1595/4/3c.

¹⁷ *Istvánffy*, 195. o.

¹⁸ *Acta Mansfeldica*, 6. o.

Közülük is kiemelkedik három személy. Elsőként Jean T'Serclaes de Tillyt¹⁹ kell megemlítenem, akit Mansfeld kérésére az Udvari Haditanács 1595. június 3-án *Obrist-Wachmeister* néven nevezett ki.²⁰ A Katolikus Liga legendás tábornoka a tizenöt éves háború folyamán szinte végig II. Rudolf szolgálatában állt. Részt vett 1600-ban Kanizsa sikertelen felmentésében, 1601-ben pedig Székesfehérvár elfoglalásában és az oszmán fősereggel vívott csatában is. Ott találjuk 1602-ben és 1603-ban a Budát ostromló császári-királyi hadsereg táborában is.²¹ Az uralkodótól kiemelkedő katonai teljesítménye és nem utolsósorban megfelelő hitelképessége miatt 1602. május 7-én megbízást kapott egy 3000 fős vallon gyalogezred felállítására,²² melynek feloszlata után a megmaradt katonákból az Udvari Haditanács négy, egyenként száz lovasból álló dragonyos kompániát szerveztetett.²³ A nagy harci tapasztalatokkal rendelkező (ekkor már 45 éves) Tillyt 1604. augusztus 1-jei pátensében *General Obrist-Zeugmeister* néven nevezte ki.²⁴

Adolf von Schwarzenberg még jelentősebb karriert futott be II. Rudolf szolgálatában 1595 és 1600 között. Karl von Mansfeld régi harcostársát a magyarországi hadszíntérre is magával hozta, és kijárta számára, hogy 2000 vallon kúrasszír és lovas lövész felvételével bízta meg az Udvari Haditanács.²⁵ Már Esztergom ostroma idején (1595. július 27-én) a hadügyeket Bécsből irányító kormányzserv azt írta a főhadparancsnok-helyettesnek, hogy tárgyaljon vele a *General Obrist-Feldmarschall* helyettesi tisztségnek a betöltéséről.²⁶ Erdemeit és tudását az udvar is elismerte, ezért a következő évben kinevezték császári tanácsosnak és a mezei hadakhoz *General Obrist-Feldmarschall*nak.²⁷ A mezőkeresztesi vereséget követően 1597-ben távol került a mezei hadak irányításától, ám úgy tűnik, hogy mind Bécsben, mind Prágában töretlen maradt a bizalom irányába: áprilisában a bécsi helyőrség parancsnokává, egy hónappal később udvari haditanácsossá nevezték ki. 1598-ban, 1599-ben és 1600-ban is újra a *General Obrist-Feldmarschall* tisztséget töltötte be, s 1599-ben ideiglenesen a megbízott főhadparancsnok-helyettesi tisztségre is kinevezést kapott.²⁸

Schwarzenberg halála után a *General Obrist-Feldmarschall* tisztséget az uralkodótól Hermann Christoph von Russworm kapta meg. Róla Istvánffy kétszer is megjegyezte, hogy „Mansfeld oskolájából való”.²⁹ Russworm Schwarzenberg lovasságának egyik fő-

¹⁹ ADB Bd. 38. 314–350. o.; *Marcus Junkelmann*: „Der Du gelehrt hast meine Hände den Krieg.” Tilly. Heiliger oder Kriegsverbrecher? Altötting, 2007.; *Rudolf Saller*: Reichsgraf Johann T'Serclaes von Tilly. Altötting, 2007.

²⁰ ÖStA KA AFA 1595/4/3c; ÖStA KA HKR Pr. Reg. Bd. 195. Fol. 184v. №. 22.; HHStA H AA Fasc. 128. Fol. 317v.

²¹ Lásd: *Tóth Sándor László*: A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború. Szeged, 2000. 309–365. o.

²² ÖStA KA AFA 1602/5/1.; *Eugen Heischmann*: Die Anfänge des stehenden Heeres in Österreich. Wien, 1925. (A továbbiakban: *Heischmann* 1925.) 250. o.

²³ ÖStA KA Bestellungen (a továbbiakban: Best.). 727/1602.; *Heischmann* 1925. 257–258. o.; *Kelenik József*: A kézi lőfegyverek jelentősége a hadügyi forradalom kibontakozásában. A császári-királyi hadsereg fegyverzetének jellege Magyarországon a tizenöt éves háború éveiben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 104. (1991) 3. sz. 80–122. o. (A továbbiakban: *Kelenik* 1991.) itt: 114. o.

²⁴ ÖStA KA Best. 782/1604. A *General Obrist-Zeugmeister* tisztség viselőjének feladatairól lásd: *Bagi* 2011. 82–92. o.

²⁵ HHStA H AA Fasc. 128. Fol. 318r., 320v.–321r.; ÖStA KA AFA 1595/12/2 1/8a; ÖStA KA Best. 496/1595.; *Ortelius* 15. jegyzetben hivatkozott munkája, 75r.

²⁶ ÖStA KA HKR Pr. Reg. Bd. 195. Fol. 199r. №. 183.

²⁷ A *General Obrist-Feldmarschall* tisztség viselőjének feladatáról lásd: *Bagi* 2011. 65–73. o.

²⁸ ÖStA KA AFA 1596/12/ad 6f.; ÖStA KA Best. 636/1599.; ADB Bd. 33. 261–262. o.; *Karl Fürst zu Schwarzenberg*: Geschichte der reichsständischen Hauses Schwarzenberg. (Veröffentlichungen der Gesellschaft für Fränkische Geschichte. Reihe IX. Darstellungen aus der fränkischen Geschichte Bd. 16. Bibliothek familiengeschichtlicher Arbeitern XXX.) Neustadt an der Aisch, 1963. 104–107. o.; *Pálffy Géza – Richard Perger*: A magyarországi török háborúk résztvevőinek síremléke Bécsben (16–17. század). *Fons*, 5. (1998) 2. sz. 207–264. o., itt: 245–246. o.; *Bagi* 2011. passim.

²⁹ *Istvánffy*, 195., 379. o.

tisztjeként érkezett 1595-ben a Magyar Királyságba,³⁰ karrierje hatalmas léptekkel indult el. Július 10-én az Udvari Haditanács a *General Obrist-Feldmarschall* helyettesévé nevezte ki.³¹ 1596-ban és 1597-ben *Obrist-Wachtmeister*, a következő évben tábori haditanácsosként vett részt a hadműveletekben.³² Ahogyan említettem, 1601-ben, 1602-ben és 1603-ban a császári-királyi hadsereg *General Obrist-Feldmarschall* tisztét töltötte be. Az Udvari Haditanács mindemellett megbízta egy 4000 fős német gyalogezred felállításával is.³³

A Karl von Mansfelddel együtt Németalföldről érkezett katonakon kívül még egy jelentős személy támogatta Peter Ernst II. karrierjét: Philippe-Emmanuel de Lorraine, Mercoeur hercege.³⁴ A francia vallásháborúban a Katolikus Liga oldalán nagy harci tapasztalatokat szerzett és az uralkodó által 1600-ban főhadparancsnok-helyettesé kinevezett hadfi³⁵ valószínűleg ismerte és tisztelte az ifjú atyját és mostohabátyját. Véleményem szerint Peter Ernst II. ezeknek a kapcsolatoknak és nem harci erényeinek köszönhető kinevezéseit. Természetesen joggal feltételezhetnénk azt is, hogy egy régi neves katonacsalád sarja, neveltetésénél fogva már kora ifjúságára rendelkezett/rendelkezhetett egy kisebb katonai egység vezetéséhez szükséges ismeretekkel, hiszen atyja és mostohabátyja is már fiatalon bebizonyította katonai rátermettségét. Ennek ellentmondani látszanak további, császári szolgálatban eltöltött évei, hiszen – mint látni fogjuk – mindvégig lovaskapitány maradt. Ugyanakkor a már említett Wolfgang von Mansfeld, aki a család bornstedti ágából származott, és csak néhány évvel volt idősebb (1575-ben született) Peter Ernstnél, már a tizenöt éves háború utolsó szakaszában jelentős karriert futott be. 1604-ben egy gyalogezred *Obristjaként* találkozunk vele, egy évvel később az összes gyalogos egység fölött rendelkező *General-Feldwachtmeisterré* nevezte ki az uralkodó. 1606-ban újabb *Bestallungot* kapott egy háromezer fős német gyalogezred felállítására. 1605 decemberében az Udvari Haditanács az Esztergom feladását vizsgáló bizottság egyik tagjává, illetve az ítélezésre kirendelt haditörvényszék esküdtjévé tette meg.³⁶ Személyében tehát egy rátermett hadfit tisztelhetünk, akit nem csak a feltételezett kapcsolatai, hanem tudása is egyre magasabb beosztások elnyeréséhez segítette.

Mercoeur hercege tehát kinevezte Peter Ernstet egyik lotaringiai kőrasszir kompániájának az élére.³⁷ Első nyoma ténykedéseinek az, hogy 1601. január 26-án az Udvari Haditanács figyelmeztette, hogy a fraknoi uradalomban téli szállásra vezényelt lovasai ellen az ottani *Rentmeister* panasszal élt, így azok az okozott károkat térítsék meg.³⁸ Feltételezhető, hogy Mansfeld részt vett a Kanizsa felmentésére indított hadműveletben és a következő évben a Székesfehérvár körüli harcokban. Utóbbit azzal tudjuk alátámasztani,

³⁰ HStA HAA Fasc. 128. Fol. 320r.; *Istvánffy*, 195. o.

³¹ ÖStA KA HKR Pr. Reg. Bd. 195. Fol. 195v. №. 81.

³² *Pálffy Géza*: A pápai vár felszabadításának négy száz éves emlékezete 1597–1997. A bev. tanulmányt írta és az okmánytárat összeáll. *Pálffy Géza*. Szerk. *Hermann István*. Pápa, 1997. 50–51. o.; *Bagi* 2011. 64. o.

³³ ÖStA KA AFA 1596/12/ad 6f.; ÖStA KA Best. 575/1598. Russworm életéről lásd: *Wilhelm Edlen von Janko*: Der k. k. Feldmarschall Christoph Hermann von Russworm. Ein Beitrag zur Kenntniss der Regierungsperiode. Cultur- und Sittengeschichte unter Kaiser Rudolph II. *Österreichische Militärische Zeitschrift*, 10. (1869) 4. sz. 30–53., 181–210. o.; *Albrecht Stauffer*: Herman Christoph Graf von Russworm kaiserlicher Feldmarschall in den Türkenkämpfen unter Rudolf II. München, 1884.; ADB Bd. 30. 16–19. o.

³⁴ Életútjáról lásd: *Fethrenthel-Gruppenberg László*: Mercoeur lotaringiai herceg magyarországi szereplése. *Hadtörténelmi Közlemények*, 38. (1937) 205–234. o.; *Sahin-Tóth Péter*: Lotaringia és a tizenöt éves háború. *Századok*, 138. (2004) 5. sz. 1149–1188. o.

³⁵ *Sahin-Tóth Péter* előző jegyzetben idézett műve, 1169–1174. o.

³⁶ ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 212. fol. 431v. №. 28., 212. fol. 446r. №. 84.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 214. fol. 369r. №. 2., fol. 505r. №. 20.; ÖStA KA Best. 820/1605., 824/1606.

³⁷ Mercoeur herceg lovasságáról lásd: ÖStA KA AFA 655/1600.; *Heischmann* 1925. 255. o.; *Kelenik* 1991. 112. o. Mansfeld megbízatására lásd: ÖStA KA HKR Pr. Exp. Bd. 208. Fol. 596r.

³⁸ ÖStA KA HKR Pr. Reg. Bd. 207. Fol. 339r. №. 116.

hogy 1601. június 30-án az Udvari Haditanácstól kérte az ellene folyó eljárás elhalasztását, egészen a hadjárat végéig.³⁹

Mercoeur 1602. februári halálát követően megmaradt lovasait Philipp Otto Graf zu Salm, Wild- und Rheingraf parancsnoksága alá helyezték, akit megbíztak további háromszáz kürasszír felfogadásával is.⁴⁰ Mansfeldnek nem akaródzott az új *Obrist* alatt szolgálni, ezért 1602. május 20-án kérte kompániájának az elváltását a többi egységtől, s kifejezte óhaját, hogy lovasaival közvetlen a *General Obrist-Feldmarschall* alá rendeljék. Vagyis azt kívánta, hogy kompániáját a Russworm munkáját segítő *Rehfahnév*á, azaz a mindenkor *General Obrist-Feldmarschall* feladatainak sikeres ellátásához és az esetleges zsoldos lázadások elfojtásához szükséges lovassággá tegyék. A protokollbejegyzés mellé röviden megfogalmazott válaszból kiderül, hogy a haditanácsosok a gróf türelmét kérik mindaddig, amíg az uralkodó nem dönt a kompánia sorsáról.⁴¹ II. Rudolf határozatáról sajnos további információ nem áll rendelkezésre, ám bizonyos, hogy Peter Ernst II. is ott volt az 1602 őszi Budát ostromló császári-királyi seregben.⁴² A mindig jól értesült Istvánffy Miklós úgy tudta, hogy az őrség november 2-i sikeres kitörése alkalmával halálos sebet kapott a sáncok védelmében. A magyar történetíró azonban nem csak ebben téved vele kapcsolatban, hiszen Peter Erntet Karlra „keresztelte át”, majd mondatát a következőképpen folytatta: „annak a híres-neves Károly kapitánynak fattyú fia, kit az török ellenségen Esztergom alatt nyert győzedelme után megbetegedvén, Komáromban megholtnak mondánk lenni.”⁴³ Mostoha öcsből tehát fattyú gyermekké léptette elő az ifjút.

Mansfeld nem halt meg Buda 1602. évi ostromában, sőt, a következő esztendőben egy bizalmi tisztséget bíztak rá. Renate Seidel és Walter Krüssmann is azon a véleményen van, hogy ekkor Mátyás főherceg az úgynevezett udvari zászló (*Hoffahne*) vezetésével bírta meg, amely 500 német lovasból állt volna.⁴⁴ A valóságban azonban nem ez történt. Az ifjú ugyanis annak a tisztségnek a betöltésére kapott megbízást, amelyre már az elmúlt évben igényt tartott, azaz Russworm *Rehnfahnéj*ának kapitányává nevezték ki.⁴⁵ Az Udvari Haditanács által 1603. június 5-én kiállított *Bestallung* szerint kétszáz német lovas lövészt kellett felfogadnia három hónapra. A megfelelő lóval, fegyverzettel és ruházattal ellátott katonák málhájának szállítására minden tizenkét lovas után egy szekeret is fel kellett fogadnia. Az irat természetesen meghatározta a zászlók alá állók havi zsoldját is. Eszerint Mansfeldet mint kapitányt egy hónapra 300 forint illette meg, és további tizenöt forint lovasonként, ha időben megjelenik a kijelölt mustrán.⁴⁶

Peter Ernst hozzálátott az egység felállításához. Június 20-án kérte az Udvari Haditanácsot, hogy lovasai számára rendeljenek ki szálláshelyeket arra az időre, amíg a mustrára várakoznak. A protokollbejegyzés mellé röviden megfogalmazott válaszból kiderül, hogy a haditanácsosok már gondoskodtak mustrabiztosok kiküldéséről, és a mustrahelyeket is kijelölték Enzersdorfban (ma Langenzersdorf, Ausztria) és Bisambergben (ma Ausztria).⁴⁷ A felfogadást némiképpen hátráltathatta, hogy azelőlegre (*Anrittgeld*) kiutalt pénzből 2300 forint hiányzott, amit Mansfeld június 23-i levelében jelzett is.

³⁹ ÖStA KA HKR Pr. Exp. Bd. 206. Fol. 548r. №. 117.

⁴⁰ ÖStA KA Best. 713/1602.; *Heischmann* 1925. 255. o.

⁴¹ ÖStA KA HKR Pr. Exp. Bd. 208. Fol. 612v.

⁴² Buda ostromáról lásd: *Veress Endre*: Buda és Pest 1602–1603-iki ostroma. *Hadtörténelmi Közlemények*, 23. (1910) 52–79. o.; *Sugár István*: A budai vár és ostromai. Budapest, 1979. 146–156. o.; *Tóth* 2000. 351–356. o.

⁴³ *Istvánffy*, 401. o.

⁴⁴ *Seidel* 1998. 360. o.; *Krüssmann* 2010. 44. o.

⁴⁵ ÖStA KA Best. 740/1603., 741/1603.; *Kelenik* 1991. 105. o.

⁴⁶ ÖStA KA Best. 740/1603., 741/1603.

⁴⁷ ÖStA KA HKR Pr. Exp. Bd. 210. Fol. 690v.

A protokollumba bejegyezték az Udvari Kamara ez ügyben adott válaszát, mely szerint a pénzügyi kormány szerv utasítani fogja a Hadi Fizetőmesteri Hivatalt erre vonatkozóan.⁴⁸

Július elején a *Rehnfahne* lovasai mustrájukra vártak, azonban a várakozásuk idejére szánt napidíjat (*Liefergeld*) nem kapták meg. Mansfeld ezt jelezte Russwormnak, aki július 11-én az Udvari Haditanácshoz fordult, utalva arra, hogy ennek az összegnek a kifizetéséről Prágában megállapodás született. A protokollumba bejegyzett, Udvari Kamarától származó válasz szerint a *General Obrist-Feldmarschall*nak meg kellett erősítenie, hogy a prágai tárgyalásokon Peter Ernst arra kapott ígéretet, hogy erre a költségre egy teljes havi zsoldot fizet ki a hadi fizetőmester. Emellett kérték, hogy tegyen meg ő is mindent a minél hamarabbi szemle, valamint a mustrahelyen elfogyasztott javak mihamarabbi kifizetése érdekében.⁴⁹

1603. július 20-án az Udvari Haditanács arról tájékoztatta Mansfeldet, hogy Mátyás főherceg további havi kétszáz forintot hagyott jóvá számára.⁵⁰ A hónap végén a mustra megtörtént, amelyről július 30-án küldtek beszámolót az uralkodónak.⁵¹ A következő napon a Wolfgang von Unverzagt⁵² által összeállított és a Bécsben hátrahagyott, Udvari Kamarához eljuttatott levél tanúsága szerint addigra az udvar 4000 forintot költött a *Rehnfahne* kétszáz lovasára.⁵³ Újra joggal feltételezhető, hogy Mansfeld ismét részt vett a hadjáratban, és harcolt a Buda alatti összecsapásokban, valamint Hatvan ostrománál is, bár ottani szerepléséről, haditetteiről további információk egyelőre nem állnak rendelkezésre.⁵⁴

A hadjárat után az ifjú elhagyta II. Rudolf szolgálatát, és viharos gyorsasággal visszautazott a Németalföldre. Távozása okaként mind Renate Seidel, mind pedig Walter Krüssmann az *Acta Mansfeldica* névtelen szerzője által közölt történetet fogadta el. Eszerint a korhely ifjú az úgynevezett Picquett kártyajáték rabjává vált. Sokat játszott és sokat is veszített, és a kártyaadósságot csak kölcsönből tudta fedezni. A kötelezvényen elváltoztatta aláírását, és később azt állította, hogy az nem tőle származik. A névtelen szerző szerint a sértett egy párbajban, amit egyébként szigorúan tiltottak, elégtételt vett rajta, és életét is csak annak árán hagyta meg, ha visszavonja állítását, miszerint a hitelező hamisította alá a nevét a papírra.⁵⁵ Krüssmann monográfiájában megjegyezte, hogy bár az *Acta Mansfeldicában* állítottoknak valóban lehetett valóságmagja, ám a névtelen szerző, aki Mansfeldet mindenképpen a lehető legrosszabb színben kívánta feltüntetni, az eseményeket némiképpen ki színezte és a saját, illetve megbízói szája íze szerint adta elő.⁵⁶

A történet magva meglehetősen hihetőnek tűnik, már csak azért is, mert bár az *Artikelbriefek* és a *Reiterbestallungok* különböző pontjai tiltották a verekedést, a párbajokat, a szerencsejátékokat, az iszákosságot és a kéjnök tartását, ám mindezek hozzártartoztak a kora újkori hadseregek mindennapjaihoz.⁵⁷ Illésházy István az 1594-ben

⁴⁸ Uo. Fol. 693v.

⁴⁹ ÖStA KA HKR Pr. Exp. Bd. 210. Fol. 708r–v. A hadi fizetőmester már július 9-én tájékoztatást küldött az Udvari Kamarának Mansfeld lovasainak mustrája végett. ÖStA KA HKR Pr. Reg. Bd. 211. Fol. 408r. №. 31.

⁵⁰ ÖStA KA HKR Pr. Reg. Bd. 211. Fol. 410v. №. 92.

⁵¹ Uo. Fol. 20r. №. 141.

⁵² Wolfgang von Unverzagt 1600 és 1605 között az Udvari Kamara elnöke volt. 1602-ben Ebenfurt és Regelsburn bárója lett. 1605. május 31-én halt meg. *Ötvös Péter*: Peldázat a gyors halálról. Freyherr Wolf von Unverzagt hirtelen halála. *Pompeji*, III. (1992) 3. sz. 94–100. o.

⁵³ ÖStA Hofkammerarchiv, Hoffinanz Ungarn, rote Nummer 79. Fol. 390r.–398v.

⁵⁴ Buda és Hatvan 1603. évi ostromáról lásd: Bethlenfalvi gróf Thurzó György levelei nejéhez Czobor-Szentmihályi Czobor Erzsébethez. Közrebocsátja: *id. gr. Zichy Edmund*. Budapest, 1876. II. k. 82–103. o.; *Csorba Csaba* 5. jegyzetben hivatkozott munkája, 157–165. o.; *Tóth* 2000. 356–365.; *Istvánffy*; 413–417. o.

⁵⁵ *Acta Mansfeldica*, 6–7. o.; *Seidel* 1998. 360. o.; *Krüssmann* 2010. 45. o.

⁵⁶ *Krüssmann* 2010. 45. o.

⁵⁷ Az *Artikelbriefekről* és *Reiterbestallungokról* lásd: *Wilhelm Janko*: Lazarus Freiherr von Schwendi oberster Feldhauptmann und Rath Kaiser Maximilian's II. Wien, 1871. 173–212. o.

Esztergomot ostromló császári-királyi had német katonáiról a következőket vetette például papírra: „paráznasággal, részegséggel, vendégséggel, kalmár-áruval, udvari pompával úgy annira rakva vala az tábor, hogy az sz. istennek de még a jámbor embereknek is iszonyú vala benne maradni. Az kapitányok, ha 10 órán az ételhez ültek, délután 4–5 órán részegen keltek fel az asztaltul, ki alunni ment, ki mulatni az mezőre.”⁵⁸ Istvánffy pedig a budai várórség 1602. november 2-i sikeres kitörésével kapcsolatban azt hallotta, „hogy Rosswurm az veszedelembé forgók megsegítésébe késedelmes volt légyen, mivel szintén azon időben kockáztván és kártyáztván az sátorban, s a pénznyerésnek reménségét el nem hagyván, követeket küldözött volna valamennyi ideig az hadnagyokhoz, s így az időt mulatván, az ellenségnek helyet engedett volna akaratjának véghezvitelére.”⁵⁹

Mansfeldnek tehát igen sok és nehéz kihívással kellett szembenéznie, ha meg akarta őrizni erkölcsösségét. A fennmaradt protokollum-bejegyzések, ha nem is teszik lehetővé annak kiderítését, hogy az *Acta Mansfeldicában* lejegyzettek valóban hitelesek lennének, ám elég szemléletes képet adnak az ifjú viselt dolgairól, személyiségének árnyoldalairól.

Mint említettem, 1601-ben eljárás folyt ellene. Január 28-án a Hofexpedition emlékeztette Mercoeur herceget arra, hogy Mansfeld egy katonát megölt. Mint *Obristjának* és így az egységen belül a legfőbb bírói hatalom birtokosának⁶⁰ neki kellett volna eljárnia az ügyben.⁶¹ A következő napon maga az ifjú fordult kérelemmel az Udvari Haditanácshoz, miszerint az eljárást függesszék fel ellene három hónapra.⁶² Június 30-án pedig a hadjárat végéig kérte ügye vizsgálatának az elhalasztását.⁶³ Sajnos nem áll rendelkezésünkre több forrás a gyilkossággal kapcsolatban, de az biztos, hogy a herceg és Russwurm támogatásával szépen-lassan feledésbe merült az egész ügy.

Mercoeur halála után nem sokkal Mansfeld azzal az igénnyel állt elő, hogy közvetlenül a *General Obrist-Feldmarschall* parancsnoksága alá rendeljék kompániáját. Ez sem volt véletlen, hiszen újra viharfelhők gyülekeztek felette. 1602. január 10-én ugyanis volt *Leutnantja*, egy bizonyos Jean du Loup megvádolta, hogy zsoldját visszatartotta. Nem csekély összegről volt szó, hiszen összesen 791 tallér miatt tört ki a viszály az egykori beosztott és parancsnoka között. A sértett fél követelte, hogy a Mansfeldnek járó 1000 forint kifizetését tiltsa le az Udvari Kamara. Az Udvari Haditanács Arnold Helio mustramestert rendelte ki az ügy kivizsgálására; az eset végkifejlete egyelőre szintén ismeretlen.⁶⁴ Annyi bizonyos, hogy Loup június 4-én kérte átvételét Hans Reinhard von Schönberg vallon gyalogezredébe, mivel addig nem kapott pénzt, valamint katonai szolgálatban sem állt akkor.⁶⁵ Peter Ernst még jónéhány nappal később is kénytelen volt mentegezni magát a történetek miatt az Udvari Haditanácsnál.⁶⁶ Valószínűleg ismét Russwurm hathatós támogatásának és családja hírnevének köszönhető az ifjú, hogy nagyobb büntetés nélkül megúszta az esetet. Sőt, mint ahogyan már említettem, „felfelé bukott”. Mind a gyilkosság, mind pedig a zsold elikkasztása mögött szerencsejátékkal kapcsolatos ügyeket, adósságokat feltételezhetünk.

⁵⁸ *Illésházy*, 9–10. o.

⁵⁹ *Istvánffy*, 401. o.

⁶⁰ Magyarul erről lásd: *Pálffy Géza*: Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI–XVII. században. Győr, 1995. 30–31. o.

⁶¹ ÖStA KA HKR Pr. Exp. Bd. 206. Fol. 431r. №. 124.

⁶² Uo. №. 129.

⁶³ Uo. Fol. 548r. №. 117.

⁶⁴ Uo. Bd. 208. Fol. 522r–v., 569r.

⁶⁵ Uo. Fol. 631r.

⁶⁶ Uo. Fol. 638r.

Ezek után 1603 végén vagy 1604 elején az ifjú tényleg viharos gyorsasággal hagyta el a magyarországi hadszínteret. Legalábbis erre enged következtetni, hogy az Udvari Haditanács 1604. február 22-én azt parancsolta karcsai Somogyi Farkas győri magyar főkapitány-helyettesnek,⁶⁷ hogy Peter Ernst Győrben hátrahagyott dolgait további parancsig senkinek se adja ki.⁶⁸ – Az ifjú Mansfeld távozásának okait csak találgathatjuk. Krüssmann felvetésével értek egyet, aki szerint nem biztos, hogy a Németalföldre való visszatérés és a különböző afférok között összefüggés van.⁶⁹ Kétség kívül izgalmas lenne újabb és újabb hipotéziseket felállítani, ám ezek – források hiányában – üres feltételezések maradnának.

Összegzés

A bemutatott életút alapján úgy vélem, hogy Peter Ernst von Mansfeld magyarországi karrierjét nem hadi tapasztalatainak vagy kiemelkedő képességeinek, hanem atyja és mostohabátyja hírnevének, valamint a Karl von Mansfelddel ideérkező, a németalföldi és francia vallásháborúkat megjárt és a tizenöt éves háború folyamán magas tisztségekbe jutott tisztek támogatásának köszönhetette. Ezek közül is kiemelkedik Mercoeur és Russworm, akik vélhetőleg nem csupán katonai pályáját egyengették, hanem a gyilkosság és a sikkasztás vádja alól is mentesítették védencüket.

⁶⁷ Pálffy Géza 32. jegyzetben hivatkozott munkája, 277. o.

⁶⁸ ÖStA KA HKR Pr. Reg. Bd. 213. Fol. 130r. №. 52.

⁶⁹ Krüssmann 2010. 45. o.

ZOLTÁN PÉTER BAGI

NEW DATA ON PETER ERNST II. VON MANSFELD'S ROLE IN HUNGARY
DURING THE FIFTEEN YEARS' WAR*Summary*

It is a lesser known fact about the life of Peter Ernst II. von Mansfeld, a famous and ill-famed general of the Protestant Union, that during his early years (between the ages of fifteen and twenty-three) he served Rudolph II in the battles of the Fifteen Years' War. He arrived in the Hungarian theatre of war in 1595, in the entourage of his step-brother Karl von Mansfeld, then, though barely twenty, he was commissioned by the Duke of Mercœur to lead the Lothraingian Cuirass Company. In 1603, contrary to the ascertainment of Renate Seidel and Walter Krüssmann, he was not commissioned to set up and lead the so-called *Hoffahne* unit, but the *Rehnfahne* unit, which served the *General Obrist-Feldmarschall*. According to the entries of the protocollum, however, the young man gained distinction with his scandals rather than with his fighting virtues. His list of crimes included murder, embezzlement, illegal gambling and duel. He was saved from the charges only by the help of his father's and step-brother's reputation, and by the very good connections he had through his relatives.

ZOLTÁN PÉTER BAGI

NOUVEAUX ÉLÉMENTS RELATIFS AU RÔLE QUE JOUA
PETER ERNST II VON MANSFELD EN HONGRIE À L'ÉPOQUE
DE LA GUERRE DE QUINZE ANS*Résumé*

Il est peu connu que Peter Ernst II von Mansfeld, le célèbre général de l'Union protestante, connu aussi pour ses frasques, participa aux combats de la guerre de quinze ans dans sa jeunesse (entre ses quinze et vingt-trois ans) au service de Rodolphe II. C'est en 1595 qu'il arriva sur les théâtres d'opérations militaires de Hongrie dans la suite de son demi-frère, Karl von Mansfeld. Il avait à peine vingt ans, lorsque le prince de Mercœur lui confia le commandement de l'escadron de cuirassiers de Lorraine. Contrairement à l'affirmation de Renate Seidel et Walter Krüssmann qui parlent de *Hoffahne*, il fut chargé (*Bestallung*), en 1603, de la mise en place et du commandement de *Rehnfahne*, une unité destinée à servir et à protéger le *General Obrist-Feldmarschall*. Selon les mentions du protocole, le jeune homme se fit remarquer plutôt par ses scandales que par ses vertus militaires. La liste de ses méfaits contenait, entre autres, l'homicide, le détournement de fonds, les jeux de hasard prohibés ou encore le duel, et seules la réputation et les relations de son père et de son demi-frère lui permirent de parer à ces accusations.

ZOLTÁN PÉTER BAGI

NEUE DATEN ZUR ROLLE VON PETER ERNST II. VON MANSFELD
IN UNGARN ZUR ZEIT DES LANGEN TÜRKENKRIEGES

Resümee

Eine wenig bekannte Tatsache aus dem Leben von Peter Ernst II. von Mansfeld, dem berühmten General der Protestantischen Union, ist, dass er in jungen Jahren (zwischen seinem fünfzehnten und dreiundzwanzigsten Lebensjahr) im Dienste Rudolf II. an den Kämpfen des Langen Türkenkrieges teilgenommen hat. Er kam im Jahre 1595 in Begleitung seines älteren Stiefbruders, Karl von Mansfeld, auf dem Schlachtfeld in Ungarn an und wurde mit knapp zwanzig Jahren vom Herzog von Mercoeur mit der Leitung der lothringischen Kürassier-Kompanie beauftragt. Und im Jahre 1603 erhielt er – entgegen der Behauptung von Renate Seidel und Walter Krüssmann – nicht eine Bestallung zur Aufstellung und Leitung der sogenannten Hoffahne, sondern der sogenannten Rennfahne, die um die Person des General Obrist-Feldmarschalls diente und seinen Schutz versah. Den Protokolleinträgen zufolge erregte der junge Mann jedoch nicht mit seinen Kampftugenden Aufsehen, sondern viel eher mit seinen Skandalen. In seinem Sündenregister finden sich Anklagen wegen Mord, Veruntreuung, verbotenen Glücksspiel und Duell, gegen die er nur durch den guten Ruf seines Vaters und älteren Stiefbruders und – damit in engem Zusammenhang – durch seine äußerst guten Beziehungen geschützt wurde.

ЗОЛТАН ПЕТЕР БАГИ

НОВЫЕ ДАННЫЕ КАСАТЕЛЬНО РОЛИ В ВЕНГРИИ
ПЕТЕРА ЭРНСТА II-ОГО В ПЕРИОД ПЯТНАДЦАТИЛЕТНЕЙ ВОЙНЫ

Резюме

Менее известным фактом из жизни знаменитого пресловутого генерала Унии Протестантов Петра Эрнста II-ого фон Мансфельда является то, что в своей молодости (в период с пятнадцати до двадцати трех лет) он, будучи на службе у Рудольфа II, принимал участие в боях пятнадцатилетней войны. На театр военных действий он прибыл в 1595-ом году в сопровождении своего сводного брата Карла фон Мансфельда, затем, когда ему едва исполнилось двадцать лет, герцог Меркюрий поручил ему возглавить компанию кирассиров в Лотарингии. А в 1603-ем году – в противоположность утверждению Ренаты Зейдел и Вальтера Крюссманна – он должен был установить знамя (*Rehnfahne*), предназначенное для защиты и обслуживания личности Генерал-Обрист-Фельдмаршала. Согласно заметкам протокола новоиспеченный молодой воин выделился не своими боевыми достоинствами, а скорее своими бесчинствами и дебошами. В реестре совершенных им действий (преступлений) фигурировали убийство, хищения, растраты, запрещенные азартные игры и дуэли, защитит от наказания за которые его могли лишь репутация его отца и сводного брата и тесно связанные с ними чрезвычайно хорошие связи.